BENG Ü BÂDE (FUZÛLÎ)

münazara tarzında sembolik mesnevi

Fuzûli, Mehmed (d. 888/1483 ö.963/1556)

Beng (esrar) ile Bâde (şarap)'nin mücadelesini anlatan münazara tarzında yazılmış sembolik mesnevi. Eserin, ithaf edildiği Şah İsmail'in Bağdat'ı ele geçirmesi ve tahtta kaldığı süre göz önüne alınarak 1508-1524 yılları arasında yazıldığı tahmin edilmektedir. "Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" vezninde kaleme alınan mesnevi, 444 beyitten meydana gelmektedir. Mukaddimede Şah İsmail övgüsünü içeren 35 beyitlik bir kısım da vardır. Mesnevinin son altı beyti ise hatime kısmına ayrılmıştır.

Eserin şu şekilde özetlenebilir: Bir bahar günü Bâde, içki meclisinde Arak (rakı), Boza ve Nebiz (hurma şarabı) adlı arkadaşlarıyla eğlenirken içkinin etkisiyle herkesten üstün olduğunu, diğer insanların kendisine hizmet etmeleri gerektiğini iddia eder. Saki ise, bir başka mecliste sufi görünüşlü Beng'e rastladığını ve onun da aynı iddiada bulunduğunu söyler. Bu duruma çok öfkelenen Bâde, Boza'yı Beng'in meclisine elçi olarak gönderir. Hikmetle ilgili sohbetlerin yapıldığı bu mecliste Boza'nın patavatsız konuşmaları Beng'i kızdırır. Fakat elçi olmasının hatırına onu bağışlar. Boza, Beng'in konuşmalarından etkilenerek Bâde'nin meclisinden ayrılır ve daimi olarak Beng'in meclisine katılır. Beng, Bâde ile aralarındaki bu rekabet karşısında nasıl bir tutum takınması gerektiği konusunda arkadaşlarının fikrini sorar. Berş, mücadele etmeksizin başka diyarlara gitmeyi, Müferrih Macun orta yolu bularak işi tatlıya bağlamayı önerir. Beng, ikna olmaz ve Müferrih Macun'u elçi olarak Bâde'ye göndermeye karar verir. Bâde, Beng'in elçisini dinledikten sonra tek yolun savaşmak olduğuna karar verir ve iki taraf arasında bir savaş çıkar. Boza gibi Müferrih Macun da saf değiştirir ve Bâde'nin yanında yer alır. Bâde savaşı kazanır, savaş sonunda esir düşen Beng ve arkadaşlarını ise azat eder.

Beng ü Bâde, araştırmacılarca afyon ve şarabın zararlarına dikkat çeken (Alpay 1972: 105-108), insanın ruhu ile bedensel arzularının çatışmasını simgeleyen (Uluçay 1993:29), aynı zamanda mistik (İbrahim Işkî 1338: 19; Vanlıoğlu: 199-200) ve tarihî kişiliklere göndermeleri olan sembolik bir eser (Péri 2020: 229) olarak değerlendirilmiştir. Onun simgesel bir dili olduğu görüşü yaygın bir şekilde kabul görmüştür. Ancak bu konuda da kahramanların kimi simgelediği tartışmalıdır. En yaygın görüş, ilk defa Tahir Olgun tarafından dillendirilen Bâde'nin Şah İsmail'i, Beng'in ise II. Bâyezid (ö. 1512)'i temsil ettiğidir (Olgun 1931: 54-55; Olgun 1936: 4-13). Péri ise, Fuzûlî'nin Şah İsmail'i açıkça övdüğü bir kasidesinin olmaması sebebiyle bu iddiaya ihtiyatla yaklaşır (2020: 231). Olgun'dan esinlenen araştırmacılar, Bâde'nin Şâh İsmail'i temsil etmekle birlikte Beng'in Merv Savaşı'nda Şah İsmail'e yenilen Özbek Hanı Şeybek Han (ö. 1510)'ın simgesi olduğunu (Péri 2020: 227); Fuzûlî'nin bir dönem tebaası olduğu Müşa'şa'î hükümdarı Ali bin Muhsin (ö. 1500)'i işaret ettiğini (Dakûkî'den akt. Karahan 1996: 241) ve Yavuz Sultan Selim'i düşündürdüğünü (Sadik 1389: 21) iddia etmişlerdir.

Beng ü Bâde, herhangi bir metnin yeniden yazımı ya da naziresi değildir. Fettâhî'nin *Esrârî ve Humârî* isimli eserinin Fuzûlî'nin mesnevisi için model metin olduğu Rypka'ya dayanılarak ileri sürülmüş olsa da (Köleoğlu 2002: 35), iki metin arasında nazire ilişkisini tespit eden bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bununla beraber *Beng ü Bâde*'nin esinlendiği iki metin olarak, Yusuf Emirî'nin *Beng ü Çağır*'ı (Alpay 1972: 105-108) ve müellifi bilinmeyen Osmanlı sahasında kaleme alınmış *Esrar-nâme*'yi (Péri 2020: 220) anmak gerekir. Şair, Gazi Giray'ın *Kahve ve Bâde* adlı mesnevisinin *Beng ü Bâde*'ye nazire olduğu ise *Peçevî*'de kayıtlıdır (Köprülü 1947: 695).

Beng ü Bâde'yi, dönemin hayat tarzına ışık tutan (Gibb 1999: 71), eğlenceli (Levend 1938: 143) fakat edebî açıdan başarısız bulanların yanı sıra (Gibb 1999: 71; Levend 1938: 143; Süleyman Nazif 1926: 70); eserin Türk edebiyatındaki başarılı münazara örneklerinden biri olduğunu savunan araştırmacılar da mevcuttur (Ünver 1991: 19; Kürkçüoğlu 1956: IV). Eserin, Fuzûlî'nin Osmanlılardan beklediği himayeyi bulamamasında etkili olduğu ileri sürülmüştür (Kürkçüoğlu 1956: VII).

Fuzûlî külliyatı içinde pek çok kez basılan *Beng ü Bâde*, müstakil olarak Kürkçüoğlu tarafından üç nüshasının karşılaştırılmasıyla transkripsiyonlu olarak (1955), Budak ve Kanar tarafından diliçi çevirisiyle birlikte (2017), Zülfe tarafından da tenkitli metni ve diliçi çeviri olarak yayımlanmıştır (2018). Lügal ve Rescher tarafından Almancaya çevrilen eserin (1943), Tahran'da da şimdiye kadar bilinmeyen üç yazma nüshanın karşılaştırılmasıyla bir neşri yapılmıştır (Sadik 1389/2010). Ayrıca,

minyatürlü Dresden nüshası ile (Kaymaz 2016), Hindistan nüshasının tıpkıbasımı (Péri 2016) yayımlanmıştır. Eser, bir yüksek lisans tezine de konu olmuştur (Köleoğlu 2002).

Şairin biyografisi için bk. "Fuzûlî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir

Kaynakça

Budak, Ali ve Mehmet Kanar (hzl.) (2017). *Fuzuli'nin Yaşadığı Çağa Eleştirel Tanıklığı Beng ü Bâde*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yay.

Gibb,E.J. Wilkinson (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi*. C.2. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay.

İbrahim Işkî (1338). *Fuzûlî Hakkında Bir İki Söz*. Dersaadet: Ali Şükri Matbaası.

İpekten, Halûk (yty.). *Fuzûlî Hayatı, Sanatı, Eserleri*. Ankara: Akçağ Yay.

Karahan, Abdülkadir (1996). "Fuzûlî". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 13. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 240-246.

Kaymaz, Murat (hzl.) (2016). *Beng ü Bâde*. İstanbul: Ötüken Yay.

Köleoğlu, Mehmet (2002). *Fuzûlî'nin Beng ü Bâdesi (Kaynak Konu, Üslûp ve Şekil Yönünden İnceleme).* Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Köprülü, Fuad (1947). "Fuzuli". *İslâm Ansiklopedisi*. C.4. İstanbul: MEB Yay., 686-700.

Kürkçüoğlu, Kemal Edib (hzl.) (1956). *Beng ü Bâde*. İstanbul: MEB Yay.

Levend, Agâh Sırrı (1938). *Edebiyat Tarihi Dersleri*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Lugal, Necati ve Oscar Rescher (1943). *Des Türkischen Dichters Fuzuli Poem Leyla Mağnun und die gereinte Erzahlung Benk u Bade (Haşiş und Wein)*. İstanbul.

Muhammedzade Sadik, Hüseyin (hzl.) (1389 h.ş.). *Hekim Molla Mehemmed Fuzûlî Beng ü Bâde*. Tahran: Tahtdıraht.

Olgun, Tahir (1931) . *Başlangıçtan Tanzimat Devrine Kadar Türk Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra*. İstanbul: İttifak Matbaası.

Olgun, Tahir (1936). *Fuzuli'ye Dair*. İstanbul: Selamet Basımevi.

Péri, Benedek (2020). "Muhammad Fuzuli's The Debate of Weed and Wine (Beng Ü Bâde) Revisited". *Diyâr-Journal of Ottoman, Turkish and Middle Eastern Studies*, 2: 219-239.

Péri, Benedek (hzl.) (2016). *Fuzûlî Muhammed- A Fü és a Bor vitája*. Budapest: Jaffa-MTAK.

Seferli, Eliyar ve Halil Yusuflu (1982). *Kadim ve Orta Asırlar Azerbaycan Edebiyatı*. Bakû: Maarif Neşriyyatı.

Süleyman Nazif (1926). *Fuzûlî -Şair-i Şehîrin Hayatı ve Âsârı Hakkında Bazı Malûmat ve Tedkîkat-*. İstanbul: Yeni Matbaa.

Uluçay, Ömer (1993). *Şah Hatayi ve Alevilik*. Adana: Hakan Ofset.

Ünver, İsmail (1991). "Fuzuli'nin İki Mesnevisinde Nizamî Etkisi". *Türkoloji Dergisi*, IX: 19-22.

Vanlıoğlu, Mehmet (1997). "Beng ü Bade ve Muhtevası". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3: 197-200.

Yıldırım, Ali (2004). "Fuzûlî'nin Beng ü Bâde Mesnevisi ve Bâde Sembolü". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 14(2): 139-146.

Zülfe, Ömer (hzl.) (2018). *Fuzuli, Beng ü Bâde, İnceleme- Tenkitli Metin-Çeviri-Seçme Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım*. Department of Near Eastern Languages and Civilization. Harvard University.

Madde Yazım Bilgileri

Yazar: Prof. Dr. Ayşe YILDIZ

Yayın Tarihi:

Güncelleme Tarihi:

Eserden Örnekler

Der-Sıfat-ı Meyest ü Mey-hârest

Bilmiş ol kim azîm ü cebbârem
Ser-keş ü ser-firâz u ser-dârem

Kim ki bahs ile baş koşarsa bana
Ger Ferîdûn ise harîfem ana

Eyle hûş aluram dimağından
Ki başın bilmeye ayağından

Ben kimem, hem-dem-i Cem ü Cemşîd
Sâflığında karine-i hurşîd

[…]

Mekteb-i mey-kedemde şâm u seher
Şerh-i Tecrîd ohır müderrisler

Benem erbâb-ı rif'at-i derecât
Bâ'is-i hayr ü dâhil-i hasenât

Padşehlerni istesem âsân
Kıluram bir gedâ ilen yek-sân

Hem gedâlarnı istesem fi'l-bâl
Kıluram pâdşâh-ı bî-zer ü mâl

Benem ol pâdşâh-ı heft iklim
Ki bana şâhlar kılur ta'zîm

Her kim olsa ayağuma baş urur
Ben gelince kamu ayağa durur

Cevherümdür benüm müferrih-i zât
Benem el-kıssa menşe'-i hasenât

Hasenâtumnı andan eyle kıyâs
Ki dimiş Hakk: "Menâfi'u li'n-nâs"

Vasf-ı zâtumda bir hikâyet var
Gûş eğer dutsan eylerem izhâr (Kürkçüoğlu 1956: 15-17).